

Hrozí nám negramotnosť?

7.6.2017 SME

Richard Medal, Mikuláš Huba

Zničené prostredie na Slovensku je zrkadlom úrovne našej environmentálnej výchovy a vzdelávania.

Účinné vzdelávanie, výchova a osвета detí i dospelých vo vzťahu k ochrane prírody a životného prostredia patria k najdôležitejším výzvam, ktorým v súčasnosti čelíme. Slovensko v tejto oblasti čoraz viac zaostáva za väčšinou rozvinutých krajín a upadá i v porovnaní so stavom, ktorý sme tu mali ešte začiatkom 21. storočia. Členovia Slovenského ochranárskeho snemu sa preto obrátili na šéfov príslušných rezortov školstva, životného prostredia a kultúry. Okrem kritickej analýzy predstavili i celý rad návrhov a odporúčaní, ako situáciu zlepšiť.

Priestor na to poskytuje jednak pripravovaný strategický dokument pre oblasť školstva Učiace sa Slovensko. Rovnako by sa mala vzdelávaním a environmentálnou výchovou zaoberať Stratégia environmentálnej politiky.

Na vypracovaní stanoviska S-O-S sa podieľali viacerí poprední odborníci a odborníčky. Kontaktnou osobou je profesorka Mária Kozová, jedna z priekopníčok environmentálneho vzdelávania a výchovy na našich vysokých školách. Autori stanoviska sa v mnohom inšpirovali aj podnetmi od Špirály – siete environmentálnovýchovných organizácií.

Dôraz na viaceré predmety

V čom sú hlavné dôvody nízkeho environmentálneho (po)vedomia u nás? Dosiaľ sa táto problematika zúžene a pomýlene chápala len ako záležitosť rezortu životného prostredia. V politikách i v praxi jej tak chýba skutočne nadrezortné postavenie. Konceptiu Environmentálneho vzdelávania a osvetu (EVVO) by preto mala urýchlene schváliť vláda ako prierezový dokument s celoštátnou pôsobnosťou. Na nevyhovujúcej úrovni je aj spolupráca medzi organizáciami, ktoré v tejto sfére pôsobia. Pretrvávajú obmedzené a z kontextu vytrhnuté chápanie environmentálnej výchovy a vzdelávania v školách všetkých stupňov. Dôraz sa kladie len na prírodovedné predmety. Environmentálna výchova by sa však mala uplatňovať aj v predmetoch, ako sú prvouka, občianska či etická výchova a ďalšie s dôrazom na prierezové témy, cvičenia, úlohy či zadania a na prácu s deťmi v teréne. Chýba tu fungujúci systém permanentného vzdelávania a primeraného ohodnotenia učiteľov a lektorov, ale aj systémové opatrenia, ktoré by motivovali školy na všetkých stupňoch stať sa „zelenými“ či „udržateľnými“. Nemali by sme zabúdať ani na predškolské zariadenia.

Na Slovensku tiež citeľne chýba systém štátnej podpory environmentálnej výchovy a osvetu, realizovanej pre školy i širšiu verejnosť prostredníctvom mimovládok či iných odborných inštitúcií, ako aj väčšia podpora komunitných programov – napríklad Konceptiou podpory Miestnej agendy 21, ktorá by pomohla uplatňovať EVVO na miestnej a regionálnej úrovni a zvýšila by environmentálnu gramotnosť samospráv, ako aj ostatných aktérov v regiónoch.

Sebestačnosť a skromnosť

Spomedzi ďalších deficitov v tejto sfére sa žiada spomenúť aspoň podceňovanie ďalších dôležitých oblastí, ako je najmä adaptácia na klimatické zmeny, výchova k sebestačnosti a svojpomoci či k vedomej, resp. uvedomelej a dobrovoľnej skromnosti.

Patrí sem rozvíjanie schopnosti kriticky myslieť a myslieť v súvislostiach, výchova k občianskemu aktivizmu, schopnosť argumentácie a obhajoby vlastného názoru, výchova k tolerancii a rešpektu k názorom iných.

Nedostatočne sa využíva potenciál využívania nápadov, úspešných projektov, programov, inšpirácií, príkladov dobrej praxe. Pôda odborných ekovýchovných organizácií je veľmi priaznivá na ekopedagogické inovácie. Je preto nešťastné, krátkozraké a nezodpovedné tento potenciál prehliadať a nevyužívať. Stanovisku S-O-S obsahuje ku každému z týchto problémov či deficitov niekoľko návrhov a odporúčaní, ako situáciu zlepšiť, či príkladov zo zahraničia – a občas aj zo Slovenska (viac na <http://www.ochranari.sk>).

Plávanie proti prúdu

Napriek tomu, že prírodných zdrojov a krás nenávratne ubúda a akútnosť environmentálnych problémov a hrozieb narastá, náš štát venuje problematike vzdelávania, výchovy a osvetu v tejto oblasti čoraz menšiu pozornosť.

Máme tu síce aj vynikajúce výnimky: od úspešného projektu Zelená škola cez celosvetové úspechy v súťaži Mladí reportéri pre životné prostredie, Vzdelávacie centrum v Zaježovej, sieť environmentálnovýchovných mimovládnych organizácií Špirála až po časopis Ďalekohľad, portál Čierna labuť, Sokratov inštitút. A tiež jednotlivé školy s nadšenými učiteľmi a učiteľkami, ktorí a ktoré sa – napriek nepriaznivým podmienkam – občas nájdu na všetkých typoch a stupňoch škôl.

Ľudí, ktorí túto vynikajúcu a neoceniteľnú prácu pre našu spoločnú budúcnosť robia, by sme mali nosiť na rukách. V porovnaní s celosvetovým trendom a reálnou potrebou sú to však všetko „výnimky potvrdzujúce pravidlo“ a ich protagonisti dlhodobo „plávajú proti prúdu“.

Nemusíme sa navzájom presviedčať o tom, že takéto plávanie je nesmierne vyčerpávajúce a je otázkou času, dokedy to títo obetaví „plavci“ a „plavkyne“ bez pomoci vydržia.

Ide o našu existenciu

Viacerí odborníci, aktivisti i niektorí verejní činitelia poukazujú na alarmujúcu skutočnosť už dlhodobo. Ich snaha však na Slovensku pripomína hlas volajúceho na púšti.

Signatári stanoviska vyjadrujú v závere listu, ktorým sa obrátili na trojicu ministrov, nádej, že ich návrhy a odporúčania adresáti využijú pri zlepšení práce nimi riadených rezortov vo sfére, ktorá patrí medzi kľúčové.

Ak vychádzame z celosvetovo uznávanej axiómy, že zachovanie biosféry Zeme v celej jej komplexnosti a rôznorodosti, udržateľné využívanie prírodných zdrojov a šetrný vzťah k nášmu prostrediu sú podmienkou **kvality života**, ba i samotnej existencie nás a budúcich generácií, potom vzdelávanie, výchova a osвета, reflektujúce a prehľbujúce toto poznanie musia byť logicky prioritou nielen celého výchovno-vzdelávacieho systému, ale celej spoločnosti.

Prírodných zdrojov a krás nenávratne ubúda a akútnosť environmentálnych hrozieb narastá. Náš štát venuje problematike vzdelávania, výchovy a osvetu v tejto oblasti čoraz menšiu pozornosť.

O autorovi| Richard Medal, Mikuláš Huba, Autori sú environmentalisti a členovia Slovenského ochranárskeho snemu